

DOĞAL ÖĞRETİM

Okul Öncesi Öğretmenlerine Yönelik
Çevresel Düzenlemeler

eğiten kitap

Okul Öncesi Öğretmenlerine Yönelik
ÇEVRESEL DÜZENLEMELER

Editör: İbrahim H. DİKEN

ISBN
978-605-9422-49-9

© Copyright 2016, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni, Aydın Tekin
Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Sayfa Düzeni, Yeter KARAÇAM
Baskı, Atalay Matbaası
Ankara, 2016
Yayınevi Sertifika No, 29377
Matbaa Sertifika No, 15689

Eğiten Kitap
Mutlu Mah. İmam Alim Sultan Cad. 247/15-A • Türközü/Ankara
T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92
www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com
<https://www.facebook.com/Egiten>

İÇİNDEKİLER

Çevresel Düzenlemeler	1
1. Ulaşılmaz Hale Getirme	4
2. Sınırlı Oranda/Parça Parça Verme	9
3. Eksik Bırakma	13
4. Şaşırtıcı/Beklenmedik Durumlar Yaratma	18

Bu proje “Doğal Öğretim Projesi: Okul Öncesi Kaynaştırma Sınıflarında Öğretmenler için Doğal Öğretim Süreci” adı ve 114K164 proje numarası ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı kapsamında desteklenmekte ve 2014-2017 yılları arasında Anadolu Üniversitesi'nde yürütölmektedir.

Proje Ekibi ve İletişim Bilgileri

Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN
(Proje Yürütücüsü)
ibrahimhalildiken@gmail.com
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Özlem DİKEN
diken.ozlem@gmail.com
Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Cem ÇUHADAR
cemcuhadar@trakya.edu.tr
Trakya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Arzu ARIKAN
arzuarikan@anadolu.edu.tr
Anadolu Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Emre ÜNLÜ
eskemre@gmail.com
Bölent Ecevit Üniversitesi

Arş. Gör. Seçil ÇELİK
secilcelik@anadolu.edu.tr
Anadolu Üniversitesi

Arş. Gör. Gözde TOMRİS
gozdetomris@gmail.com
Anadolu Üniversitesi

Arş. Gör. Sunagöl SANİ BOZKURT
ssbozkurt@anadolu.edu.tr
Anadolu Üniversitesi

Arş. Gör. D. Merve TUNA
goksumerve@gmail.com
Ömer Halisdemir Üniversitesi

Arş. Gör. Uğur Onur GÜNDEN
ugur-gunden@hotmail.com
Anadolu Üniversitesi

Arş. Gör. Tezcan ÇAVUŞOĞLU
tezcancavusoglu@anadolu.edu.tr
Anadolu Üniversitesi

Çizimler

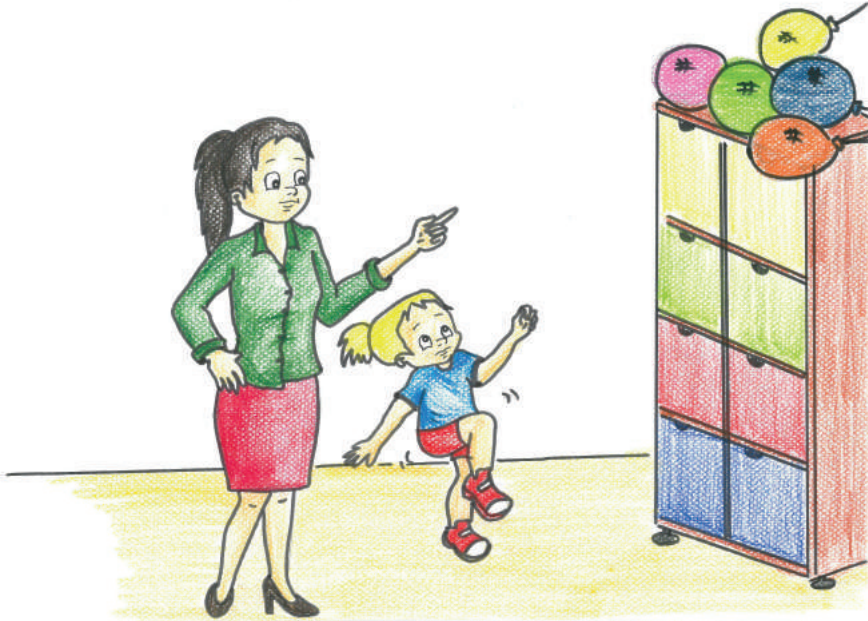
Görsel Sanatlar Öğretmeni
Öznur DOĞRAMACI

Çevresel Düzenlemeler

Çocuğun içinde yaşadığı doğal ortam, onun öğrenmesi gereken temel beceri ve davranışlar için sayısız öğrenme fırsatı sunar. Öğretmenler olarak en temel rollerimizden biri, çocuğa temel beceri ve davranışların kazandırılması ve pekiştirilmesi için doğal ortamlarda birtakım çevresel düzenlemeler yapmaktır. Başka bir deyişle, okul öncesi sınıfların günlük programlarında yer alan ve gün içerisinde gerçekleşen düzenli rutin, etkinlik ve geçişler çocuklara doğal öğretim fırsatı sunarken, çocukların belirlenen amaçları kazanmaları için bazı durumlarda bu rutin, etkinlik ve geçiş anlarını düzenlemek gerekmektedir.

Çevresel düzenlemeler ile ortamda uyarlamalar yapılmakta ve böylece çocuk için ortaya konan beceri ve davranışların kazanımı ya da pekiştirilmesine ilişkin **"çocuk için öğrenme gereksinimi"**, **"öğretmen için ise öğretme ortamı"** yaratılmaktadır. Buradaki en önemli nokta, bu düzenlemelerin rutin, etkinlik ve geçişlerin bir parçası yani **"doğal olması"** gerektiridir.

Çevresel düzenlemeler, doğal öğretim sürecinin başlangıç süreci olarak görülebilirken, bazı durumlarda da problem davranışları önleyici stratejiler olarak rol almaktadırlar. Ayrıca bazı yayınlarda çevresel düzenlemeler doğal ortamlarda öğretim stratejileri olarak da ele alınabilmektedir. Çevresel düzenlemeler başlı başına bir öğretim tekniği değildir, doğal öğretimin başlangıcı niteliğindedir ve öğretim strateji ve teknikleri ile birlikte kullanılır. Başka bir deyişle, çevresel düzenlemeler öğretim strateji ve tekniklerinin kullanımına fırsat yaratırlar. Doğal öğretim sürecine bazen çevresel düzenlemeler ile başlanır ve daha sonra öğretim strateji ve teknikleri ile çocuğa destek sunulur. Bu bölümde çevresel düzenlemeler üzerinde durulacaktır. Öğretim strateji ve teknikleri ise **“doğal öğretim strateji ve teknikleri”** adlı kitapçıkta ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Çevresel düzenlemeler dört başlık şeklinde ele alınmaktadır:

01

Ulaşılamaz Hale Getirme

02

**Sınırlı Oranda /
Parça Parça Verme**

03

Eksik Bırakma

04

**Şaşırtıcı /
Beklenmedik Durumlar Yaratma**

1. Ulaşılmaz Hale Getirme

Ulaşılmaz hale getirme, en temel ve belki de en önemli çevresel düzenlemedir. Bu düzenlemekle amaç, çocuğun elde etmek istediği nesne ya da durumun çocuk için ulaşılmaz hale getirilerek çocuğun yetişkinle iletişim kurması için bir gereksinim oluşturulmasıdır. Bu düzenleme ile çocuğun ulaşmak ya da erişmek istediği durumlar fiziksel ya da sosyal olarak engellenir. Bu engellemenin ne şekilde ve nasıl olacağına çocuk için belirlenen amaçlar doğrultusunda karar verilmesi önemlidir. Özellikle çocuğun ilgi ve gereksinimleri dikkate alınarak ulaşmak isteyeceği durumlar ulaşılmaz hale getirildiğinde, ilgili duruma ilişkin bir öğrenme-öğretme fırsatı yaratılmış olunacaktır.

Gün içerisinde çocuğun etkileşime girdiği, ancak çoğu zaman farkına varamadığımız pek çok nesne, oyuncak ya da durum çocuğun becerilerini desteklemek amacıyla kullanılabilir.

A M A Ç

İnce motor becerileri destekleme / İsteklerini ifade etme

Aşağıdaki tabloda ince kas motor ve dil-iletişim becerilerinde sınırlılığı olan bir çocuğun, sözü edilen bu becerilerini desteklemek için gerçekleştirebileceğiniz çevresel düzenlemelere yer verilmiştir. Buradaki en önemli nokta, öğrenmelerin yaşantılar sonucu oluştuğu gerçeğidir. Bu bağlamda, çocuk için gün içerisinde sayıca yoğun ve doğal yaşantılar oluşturmak öğrenmeleri kolaylaştırmaktadır.

SERBEST OYUN

- Yap-bozların kapağı kapalı bir kutuya/kavanoza/çocuğun ulaşamayacağı bir rafa konması
- Çocuğun oynamak istediği oyuncakların kapalı bir kutuya/kavanoza/çocuğun ulaşamayacağı bir rafa konması
- İnce motor becerilerin (parmakların) aktif kullanılacağı kurmalı/açmalı oyuncakların kapaklarının açılmadan ortama konması

KAHVALTI

- İçeceğin ağzı kapalı pet şişe içinde verilmesi
- Yiyeceklerin ağzı kapalı, parmakların kullanımı ile açılacak şeffaf kutulara konması

TUVALET RUTİNİ

- Sınıfın kapısının kapalı tutulması
- Tuvaletin kapısının kapalı tutulması
- Musluğun kapalı tutulması

EVE GİDİŞ

- Ayakkabıların bağının ya da yapışkanının bilerek açık ya da kapalı bırakılması

SANAT

- Boya kalemlerinin şeffaf bir kutuya konması

Bir önceki sayfada yer alan örnekleri incelediğimizde; sınıftan dışarı çıkma-içeri girme ya da tuvalete gidiş-gelişler sırasında kapıların kapalı tutulup ince motor becerilerinin desteklenmesine gereksinimi olan çocukların bu kapıları açmasının sağlanması, ulaşamaz hale getirme çevresel düzenlemesinin kullanılarak doğal bir öğrenme-öğretim anının yaratılmasıdır. Tuvalet rutini sırasında kapının yanı sıra musluğun da kapalı tutularak çocuktan açmasının istenmesi çocuğun ince kas motor becerilerine yönelik yaşantı sağlamaktadır. Bu sırada çocuğa uygun öğretim stratejileri ve çocuğun gereksinimi olan yardım sunma teknikleri (ipuçları) ile bu becerilerin öğretilmesi ya da pekiştirilmesi (önceki bölümlerde üzerinde durmuştuk) sağlanır.

Aynı şekilde, serbest oyun sırasında özellikle ince motor becerilerin (parmakların) aktif kullanacağı kurmalı/açmalı oyuncakların kapaklarının açılmadan ortama konması ve dolayısıyla oyuncakla oynamaya ulaşımın engellenmesi ile öğrenciden oyuncakları açmasının talep edilmesi çocuğa ince motor becerilere ilişkin yaşantı sağlamaktadır.

Sanat etkinliği sırasında boya kalemlerinin, beslenme sırasında krakerlerin ağız kapalı şeffaf kutulara/kavanozlara, yine beslenme sırasında içeceğin ağız kapalı şeffaf pet şişelere konarak çocuktan bunları açmasının talep edilmesi, çocuğun ince motor becerilerini kullanarak deneyim yaşamasına olanak sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, eve gidiş sırasında çocuğun ayakkabısının bağının ya da yapışkanının bilerek kapalı tutulması ile çocuğun ayakkabıyı giymesinin engellenerek ondan ayakkabı bağını ya da yapışkanını açmasının talep edilmesi, çocuğun ince motor becerilerini destekleyecek bir başka yaşantı örneğidir.

Yukarıdaki örneklerde yer alan ulaşılamaz hale getirme çevresel düzenlemesi, çocuğun ince motor becerilerinin desteklenmesinin yanı sıra çocuk için belirlenmiş pek çok becerinin aynı anda ya da ayrı ayrı geliştirilmesi amacıyla da kullanılabilir. Başka bir deyişle, yukarıda sözü edilen çevresel düzenlemeler çocuğun sadece ince motor becerilerinin değil aynı zamanda dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesi için de kullanılabilir.

Örneğin, boyama yapmak için ihtiyaç duyulan kalemlerin şeffaf bir kavanozda ve ağız sıkıca kapalı halde olması ya da teneffüse çıkmak için açılması gereken kapının kilitli olması gibi durumlar çocuğun istediği nesne ya da etkinliğin önünde engel oluşturmakta ve istenilenleri ulaşılamaz hale getirmektedir. Bu durumda çocuk istediklerine ulaşabilmek için yetişkin ile iletişim kurma gereksinimi hissedecek ve iletişim çabası içine girecektir.

Burada önemli olan çocuğun çabasının dikkate alınarak kabul edilmesi ve geliştirilmesidir. Örneğin, çocuk bakış (önce kapağa/kapıya sonra size sonra tekrar kapağa/kapıya bakarak), jest-mimik, işaret, tek sözcük ("**Aç.**") ya da cümle kurarak ("**Boya ver.**", "**Kapıyı aç.**") vb. şekillerde kavanozun kapağının açılmasını, boya verilmesini ya da kapının açılmasını talep edebilir. Böyle bir durumda uygun ve anlamlı dil girdilerinin sunulması, çocuğun yanıtının genişletilmesi son derece önemlidir.

Ulaşılabilir hale getirme çevresel düzenlemesinde, çocuk için ulaşılabilir hale getirilen nesne ya da etkinliğin çocuk tarafından isteniyor olması çok önemlidir. Bu nedenle çocuğu iyi tanımak gerekir. Ayrıca çocuk yetişkin tarafından neyin ulaşılabilir hale getirildiğini de bilmelidir. Daha açık bir ifadeyle, çocuğun ihtiyacı olan boya kalemlerini şeffaf bir kutuda görmesi, bu kalemleri yetişkinden istemesi için fırsat oluşturacaktır.

Ulaşılabilir hale getirme çevresel düzenlemesini uygularken yaptığınız bu düzenlemeye bağlı olarak çocuğun davranış problemleri ya da öfke nöbeti geçirmesi gibi durumlar gerçekleşebilir. Böyle durumlarda ısrarcı olmamak gerekir. Bu düzenlemede; çocuğun nesne ya da etkinliği talep etmesi için aşağı yukarı 3-5 saniye beklenmeli ve sonra gelişim düzeyine uygun şekilde çocuğa model olunmalı ya da seçenek sunarak destek sunulmalıdır.

Ne ile oynamak istersin?

(Doğru sorular sorma stratejisi/3-5 saniye bekler.)

Yanıt yok, ancak öğretmen Ali'nin gemiye baktığını fark eder...

Gemi...
Gemiği ver.

(Model olur.)

2. Sınırlı Oranda/Parça Parça Verme

Sınırlı oranda/parça parça verme çevresel düzenlemesi, çocuğa ilgi ya da gereksinim duyduğu şeylerin (oyuncak, araç-gereç, yiyecek-içecek vb.) az miktarda (sınırlı oranda) yani bir kısmının verilerek, çocuğun daha fazlasını istemesi ve dolayısıyla etkileşim başlatmasına fırsat yaratmak üzere yapılan düzenlemedir.

Başka bir deyişle; bir bütünü, bir etkinlik ya da rutin ihtiyacının parçalara ayrılarak çocuğa verilmesidir.

Bu çevresel düzenleme, özellikle sosyal ve iletişim becerilerinin öğretimi için etkili ve önemli bir düzenleme olarak görölmektedir, çünkü bu düzenleme ile çocuğun gereksinim ya da ilgi duyduğu duruma anında ya da hemen ulaşması söz konusu değildir.

Bu düzenleme ile, çocuğun istediği şeyler yetişkin tarafından sosyal ya da fiziksel olarak engellenir ya da tutulur ve çocuğun istediğini ifade etmesi (sözel ya da sözel olmayan yollar ile) için fırsat yaratılır. Böylece sosyal ve iletişim becerilerinin doğal bir şekilde öğretimi için kapı açılır. Bu düzenleme ile yetişkin, çocuğun başta sosyal ve iletişim becerileri olmak üzere tüm gelişim alanlarını üzerinde önceki bölümlerde üzerinde durduğumuz çocuğa uygun öğretim stratejileri ve çocuğun gereksinimi olan yardım sunma teknikleri (ipuçları) ile destekler.

Aşağıdaki örnekte öğretmen beslenme saatinde öğrencisine meyveleri tek tek yani sınırlı oranda vererek, öğrencisinin isteklerini ifade etmesi için ona fırsat sunmaktadır.

Okul öncesi sınıflarda pek çok rutin ve etkinlik sürecinde, sınırlı oranda verme stratejisi kullanılarak çocuğun iletişim başlatması ya da var olan bilişsel, sosyal ve iletişim becerilerinin desteklenmesi sağlanabilir.

A M A Ç

İsteklerini ifade etme

Aşağıdaki tabloda yer alan örneklere baktığımızda, “**isteklerini ifade etme**” amacı için gün içinde sayısız fırsat yaratılabilmektedir. Böyle bir amaç için çocuktan beklenen davranış ya da beceri çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Kimi çocuktan beklenen davranış sadece kısa süreli göz kontağı kurmak iken, kimisinden sadece işaret etmesi ve kimisinden ise isteğini sözel olarak ifade etmesi beklenebilir. Bu beklenti, çocuğun var olan gelişim düzeyine ve yapabilecekleri temelinde oluşturulmaktadır.

SERBEST OYUN

- Yap-bozların çocuğa tek tek verilmesi
- Blokların çocuğa tek tek verilmesi
- Şekil kovaşına atılan şekillerin çocuğa tek tek verilmesi

KAHVALTI

- Çocuğun bardağına tadımlık (birkaç damla) sevdiği içecek konulması
- Çocuğun tabağına sevdiği yiyecekten çok az konulması
(bir ısırıklık kek, yarım çubuk kraker, bir balık kraker gibi)
- Masaya çok az ekmek koyulması
- Kahvaltıda çocuğa zeytinlerin tek tek verilmesi

SANAT

- Boya kalemlerinin çocuğa tek tek verilmesi

Bir önceki tablodan da anlaşılacağı gibi; farklı rutin, etkinlik ve geçişlerde çocuğun ilgilendiği nesne, oyuncak, araç-gereç ya da yiyecek içecek vb. ona sınırlı oranda verilmiştir. Örneğin, boya çalışması yaparken tüm boya kalemleri çocuğun önüne konmamaktadır. Bunun yerine öğretmen bu kalemleri yanında bulundurarak çocuğun gereksinim duyacağı diğer kalemlere erişimini engellemekte ve çocuğun kendisi ile etkileşime girmesi için fırsat yaratmaktadır. Aynı durum serbest oyun saatindeki yap-boz ve bloklarla oyun, kahvaltı rutinindeki içecek ve yiyecek örneği için de geçerlidir. Bu çevresel düzenlemeleri takiben kimi çocuk göz kontağı kurarak, kimisi işaret ile, kimisi ise sözel olarak ifade ederek ("**Kalem ya da kalem istiyorum.**" vb.) ne istediğini belirtebilecektir. Bu çevresel düzenleme sonrasında tepkide bulunmayan çocuğa öğretmen "**Ne istiyorsun?**" (bazı çocuklar için sözel olmayan yol olan jest-mimikle, bazı çocuklarda ise sözel ifade ile) diye soru sorabilecek, gerektiğinde "**... istiyorsun.**" vb. diyerek ipucu verebilecek ve çocuktan istediğini ifade etmesini (göz kontağı kurma, işaret etme ya da sözel olarak ifade etme) talep edebilecektir. Çocuktan gelecek tepkiye göre (doğru yanıt, yanlış yanıt, tepkide bulunmama) öğretmen çocuktan beklenen davranışa uygun model olabilecektir.

Emir isteklerini işaret, jest ve mimiklerle ifade etmektedir. Nadir de olsa tek sözcükler kullanabilmektedir. Emir, blokları öğretmenin-den istemeden uzanıp almaya çalışmaktadır. Öğretmen Emir'e blokları tek tek yani sınırlı oranda vererek onun "**Ver.**" diyerek istekte bulunmasına fırsat sağlamaktadır.

Nasıl istiyoruz?
Ver...

Ver.

3. Eksik Bırakma

Eksik bırakma çevresel düzenlemesi, belirli bir eylemin/etkinliğin tamamlanabilmesi için gereken materyallerin bir kısmının verilmemesi ile eylemin/etkinliğin bazı basamaklarının atlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Çocuğun tabağına çorba koymak ve kaşık vermeyi unutmuş gibi yapmak, diş fırçalaması için diş fırçası vermek ve diş macununu vermeyi unutmuş gibi yapmak, etkinlik için kâğıt vermek ve kalem vermeyi unutmuş gibi yapmak, serbest oyunda araba yolunu vermek ve arabaları unutmuş gibi yapmak **“eksik bırakma”** çevresel düzenlemesine verilebilecek örneklerdendir. Böylece çocuktan yetişkinle iletişime geçerek eksik olan materyali yetişkinden talep etmesi beklenir. Daha açık bir ifadeyle, yaratılan bu durumlarda çocuk eylemini/etkinliğini tamamlayabilmek için eksik bırakılan malzemelere ihtiyaç duyacak ve bu malzemeleri yetişkinden talep etmek için girişimde bulunabilecektir. Diğer çevresel düzenlemelerde olduğu gibi bu çevresel düzenlemede de yetişkin, çocuğun başta sosyal ve iletişim becerileri olmak üzere tüm gelişim alanlarını daha önce üzerinde durduğumuz çocuğa uygun öğretim stratejileri ve çocuğun gereksinimi olan yardım sunma teknikleri (ipuçları) ile destekler.

Bir sonraki sayfada yer alan tabloyu incelediğimizde; okul öncesi eğitim sınıflarında gün içerisinde gerçekleştirilen pek çok rutin, etkinlik ve geçişin belli başlı basamakları ya da araç-gereçleri içerdiğini görmekteyiz. Çocuklar belli bir zaman sonra bu rutin, etkinlik ve geçişlere aşına hale gelmektedirler. Eksik bırakma çevresel düzenlemesi işte bu tanıdık olan durumların sabote edilmesine odaklanmaktadır. Rutinler, etkinlikler ve geçişler sırasında çocuğun tanıdık olduğu bazı basamakların atlanması ya da eksik bırakılması çocuğa pek çok beceriyi (motor, bilişsel, sosyal, iletişim gibi) doğal bir şekilde öğretmek için fırsatlar sunmaktadır.

A M A Ç

İsteklerini ifade etme

KAHVATI

- Çocuğa tabağı ya da kaşığı vermeme/unutmuş gibi yapma
- Çocuğa tabak verip yemeği tabağa koymama/unutmuş gibi yapma
- Çocuğa yemek verme ancak ieeği vermeme/unutmuş gibi yapma
- Çocuğun bardağına çay doldurup çay kaşığı ya da şekeri vermeme/unutmuş gibi yapma

SANAT

- Çocuğa oyun hamuru verip araç-gereçlerini vermeme/unutmuş gibi yapma
- Çocuğa boya kalemi verip kâğıt vermeme/unutmuş gibi yapma

TUVALET RUTİNİ

- Ellerini yıkadıktan sonra çocuğa kâğıt havlu vermeme/unutmuş gibi yapma

TEMİZLİK RUTİNİ

- Çocuğa diş fırçası verip diş macununu vermeme/unutmuş gibi yapma

Başka bir örnek ile

açıklayalım...

.....

Merve Öğretmen'in Otizm Spektrum Bozukluğu olan Ahmet adında bir öğrencisi vardır. Ahmet, etkileşim başlatma ve sürdürmede sınırlılıklar yaşamaktadır. Merve öğretmen, Ahmet'in kendisiyle göz kontağı kurarak etkileşim başlatmasını hedeflemektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için Ahmet'in gün içerisinde sınıfta hangi etkinlik, rutin ve geçişlerde yer alabileceğini önceden düşünmekte, bu etkinlik, rutin ve geçişlerin hangi basamaklarını atlaması gerektiğini planlamaktadır. Buna göre, Merve Öğretmen sanat etkinliği sırasında masadaki öğrencilere tek tek boyama kâğıtlarını verir ama Ahmet'e vermez, Ahmet'i atlar ve Ahmet'in Merve Öğretmen ile göz kontağı kurmasını bekler. Ahmet, kendisinde boyama kâğıdı olmadığını fark edip, Merve Öğretmene baktığı an Merve Öğretmen **"Aferin sana Ahmet, ne güzel baktın bana."** diyerek onun etkileşim başlatma davranışını pekiştirir ve **"Bu da senin boyama kâğıdın."** diyerek boyama kâğıdını Ahmet'e verir. Eğer Ahmet boyama kâğıdının olmadığını fark etmezse veya fark etmiyormuş gibi davranırsa, Merve Öğretmen şaşırılmış bir konuşma tarzı ile **"Aaaaa... Çocuklar kimin boyama kâğıdı yok! Ahmet!... Ahmet'in değil mi?"** diyerek Ahmet'in dikkatini çekmeye ve kendisi ile göz kontağı kurmasına fırsat yaratır. Göz kontağı kurulunca da **"Aferin sana Ahmet, ne güzel baktın bana."** diyerek onun etkileşim başlatma davranışını pekiştirir ve **"Bu da senin boyama kâğıdın."** diyerek boyama kâğıdını Ahmet'e verir.

Merve öğretmen, eksik bırakma çevresel düzenlemesini ve öğretim sürecini; beslenme anında tabak, bardak vb. dağıtırken bazı mutfak araç-gereçlerini dağıtmayarak, yiyecekleri dağıtıp içecekleri dağıtmayarak, serbest oyun sırasında oyuna uygun araç-gereçleri dağıtırken bazı araç-gereçleri dağıtmayarak, el yıkama sırasında sabun verip musluğu kapatarak suyu vermeyerek, oyun bahçesinde salıncağa Ahmet'i oturtup sallamayı başlatmayarak uygulamaya devam eder. Böylece gün içerisinde Ahmet'in yetişkinle göz kontağı kurarak etkileşim başlatma davranışını sergilemesi için pek çok fırsat yaratır.

Ahmet, Otizm Spektrum Bozukluğu olan bir öğrencidir. Ahmet, göz kontağı kurmada ve etkileşim başlatma becerilerinde sınırlılık yaşamaktadır. Merve öğretmen, öğrencisi Ahmet'in kendisiyle göz kontağı kurarak etkileşim başlatmasını amaçlamıştır.

Herkesin boyama
kalemı var değil mi?
Kimin boyama kalemı
yok?

(3-5 sn. bekler.)

Aferinnnn Ahmet..
Bana çok güzel baktın.
Al bakalım
kalemını.

Bora, Down Sendromlu bir öğrencidir. Bora tek sözcük düzeyinde iletişim kurmakta, ancak isteklerini belirtmek için uygun sözcükleri seçmede ve kullanmada sınırlılık yaşamaktadır. Bora'nın öğretmeni Bora'nın sınırlılık yaşadığı bu becerileri desteklemek için sınıf ortamında bir takım çevresel düzenlemeler yapmaktadır.

Aşağıdaki örnekte öğretmen beslenme saatinde çatalı Bora'ya vererek yemek yeme eyleminin bu basamağını eksik bırakmış ve öğrencinin istekte bulunması için ona fırsat sağlamıştır.

2. Öğretmenin yönergesi üzerine Bora yemek yemek için çatalı olmadığını fark edip etrafına bakınmaktadır.

4. Bora, sözel bir ifade olmaksızın eliyle öğretmen tarafından uzağa konulmuş çatalı işaret etmektedir.

4. Şaşırtıcı/Beklenmedik Durumlar Yaratma

Okul öncesi sınıflarda gün içerisinde çocuğun aşına olduğu durumlarda ya da etkinlikler sırasında unutmuş ya da yanlışlıkla yapılmış gibi davranılarak veya ortama ya da etkinliğe uygun olmayan nesne/materyal koyularak çocuklar için şaşırtıcı/beklenmedik durumlar yaratılabilir. Yaratılan şaşırtıcı/beklenmedik durumlar sırasında çocuğun pek çok beceriyi (bilişsel, motor, sosyal, dil ve iletişim vb.) doğal bir şekilde öğrenmesi için fırsatlar ortaya çıkmaktadır.

Ece, Otizm Spektrum Bozukluğu olan bir öğrencidir. Göz kontağı kurmada zorluk yaşamaktadır. Öğretmeni Ece'nin gözlüğünü ters takarak şaşırtıcı/beklenmedik bir durum yaratmış ve onun kendisi ile etkileşim başlatmasına fırsat sağlamıştır.

Aferin, çok güzel
baktın bana...
Gözlük hiç böyle
takılır mı? Takılmaz.

Başka bir örnek ile açıklayalım...

Örneğin; amaçlı iletişim kurma, istek bildirme gereksinimi olan ve arabaları çok seven bir öğrenci için oyun sırasında araba yolunda gemi sürmek, uçak yerine arabaları uçurmak gibi eylemler bu becerilerin öğretimine ilişkin fırsatlar sunabilmektedir. Bunun dışında, iletişim becerileri sınırlı olan ve göz kontağı kurmakta zorlanan bir çocuk için çorabını ayağına giydirmek yerine eline giydirmek, gözlüğünü ters takmak, montunun kol kısmını kol yerine başına geçirmek gibi durumlar yaratılarak çocuğun yetişkine bakmasını yani onunla göz kontağı kurmasını sağlayabilirsiniz. Böyle bir durumda **"Aferin, çok güzel bakıyorsun, çorap hiç ele giyilir mi?"**, **"Ayağımıza giyeceğiz, ayağın nerede?"**, **"Haydi çorabı ayağına giy."** gibi ifadelerle yaptığınız eylemi anlamlandırabilir ve böylece çocuğun tüm gelişim alanlarını destekleyebilirsiniz.

A M A Ç

İsteklerini ifade etme

Aşağıdaki tabloda, okul öncesi eğitim sınıfında yer alan günlük rutin, etkinlikler ve geçişler sırasında şaşırtıcı/beklenmedik durumlar yaratmaya ilişkin örnekler sunulmuştur.

SERBEST OYUN

- Evcilik oyununda bebeği isteyen çocuğa araba verme
- Evcilik oyununda bebek yerine arabayı besleme
- Öğrencinin ilgisini çekebilecek, yeni ve diğerlerinden farklı renkli arabaları serbest oyun köşesinde bulundurma

KAHVALTI

- Bardağa su yerine kraker koyma
- Tabak isteyen çocuğa bardak verme
- Çatal yerine çocuğa kalem verme

KİTAP OKUMA KÖŞESİ

- Kitaplığa çocuğun ilgisini çekebilecek renkli, bol resimli ve diğer kitaplara göre daha büyük kitap koyma
- Kitabın resimlerine tersten bakma, yazıları tersten okuma

SANAT

- Oyun hamuru araç-gereçleri yerine mutfak araç-gereçleri verme

GEÇİŞ

- Sınıf kapısını kilitleme
- Ayakkabıyı ayak yerine ele giydirme

Bir önceki sayfada yer alan tabloda görüldüğü üzere, evcilik oyununda bebeği isteyen çocuğa araba verme, beslenme saatinde bardağa içecek yerine kraker koyma, tabak isteyen çocuğa bardak verme gibi durumlar şaşırtıcı/beklenmedik durumlar yaratma çevresel düzenlemesine yönelik örneklerdir.

İlknur öğretmen, o gün sınıfa çocukların ilgisini çekebilecek yeni ve farklı oyuncaklar getirmiş ve şaşırtıcı/beklenmedik durumlar yaratma stratejisini kullanarak çocukların serbest oyunlarına katılmıştır. Örneğin; evcilik oyununda bebeğin kıyafetlerini ters giydirerek, renkli arabalarla oynarken başka araba isteyen çocuklara uçak ya da gemi vererek çocuklar için şaşırtıcı/beklenmedik durumlar yaratmıştır.

Hemen hemen her etkinlik ya da oyun belirli bir rutinden oluşmaktadır. Başka bir deyişle, aşağı yukarı etkinliğin ya da oyunun oluş sırası ve malzemeleri bellidir. Bu sıra ya da oyun/etkinlik için gereken materyaller değiştirildiğinde, bu durum çocuk için şaşırtıcı ve beklemediği bir durum haline dönüşmekte ve çocuğun ister istemez tepki vermesine yol açmaktadır.

Örneğin; şekil kovaşına şekil atarken çocuğa şekil yerine yap-boz parçası vermek, beslenme saatinde çorba içmesi için çocuğa kaşık yerine çatal vermek, dışarı çıkarken çocuğun eline çorap giydirmeye çalışmak ya da spor saatinde çocuğun ayağındaki ayakkabıyı çıkarmadan ona spor ayakkabı giydirmeye çalışmak gibi durumlar yaratarak ve böylece çocuğun önceden bildiği ve ne olacağını tahmin ettiği durumlara engeller koyarak iletişim başlatması için fırsatlar yaratabilirsiniz. Bu durumda çocuk çatal yerine kaşık isteyebilir, dışarıya çıkarken ayağına çorap giymesi gerektiğini belirtebilir.

Sizin de bildiğiniz gibi, her çocuğun dil gelişim düzeyi farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu çevresel düzenlemelere çocukların verecekleri tepkiler de farklılık gösterecektir. Bu farklılıklara rağmen çevresel düzenlemelerle, kendini bir şekilde ifade etmeye çalışan çocuğun dil gelişimini desteklemek ve geliştirmek mümkün olabilmektedir; çünkü yaratılan eğlenceli ve eğitici bağlamlar içerisinde çocukla kuracağınız her türlü diyalog çocuğa dilsel girdi sunma açısından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Bricker, D., Pretti-Frontczak, K., & McComas, N. (1998). *An activity-based approach to early intervention*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Diken, İ. H. (2012). *Erken çocukluk döneminde doğal ortamlarda öğretim. Örnek olaylarla ve resimlerle zenginleştirilmiş anne-baba ve uzman/eğitimci el kitabı (3. Baskı)*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Fey, M. E. (1986). *Language intervention with young children*. Austin, TX: Pro-Ed Co.
- Kuder, J. S. (1997). *Teaching students with language and communication disabilities*. USA: Allyn and Bacon.
- McCauley, R., & Fey, M. (2006). *Treatment of language disorders in children*. Baltimore: P. H. Brookes Pub.
- McCormick, L. & Schiefelbusch, R. L. (1990). *Early language intervention: An introduction*. Columbus, OH: Merrill Publishing Company.
- Owens, R. E. (1999). *Language disorders: A functional approach to assessment and intervention*. Neadham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- SPIES PROJECT (2010). <http://www.spiesforparents.cpd.usu.edu/Start.htm> adresinden 03.10.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Wilcox, M. J., Brown, J. C., Bacon, C. K., Greer, D.C., & Cruz, B. (2001). *Infant child research programs-student clinician handbook*. Tepme-AZ: Arizona State University Pub.

